

ПРАКТИЧНА ФІЛОСОФІЯ І НОВА УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА

СТОР. 2

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ: ВИМОГИ ЧАСУ VIII Всеукраїнські педагогічні читання

СТОР. 4

ПРОСТІР ДЛЯ КОМУНІКАЦІЇ НАУКОВОЇ МОЛОДІ

СТОР. 7

ПЕДАГОГІЧНА ГАЗЕТА УКРАЇНИ

Засновники — Національна академія педагогічних наук України
Видавництво «Педагогічна преса»

№ 3 (271), ТРАВЕНЬ – ЧЕРВЕНЬ 2019

ПРОДОВЖЕННЯ РЕФОРМИ: УХВАЛЕНО ПРОЕКТ ЗАКОНУ «ПРО ПОВНУ ЗАГАЛЬНУ СЕРЕДНЮ ОСВІТУ» В ПЕРШОМУ ЧИТАННІ

29 травня на засіданні Комітет ВР України з питань науки і освіти рекомендував прийняти проект Закону «Про повну загальну середню освіту» за основу в першому читанні. Уже наступного дня, 30 травня, проект Закону «Про повну загальну середню освіту», що доповнює Закон «Про освіту» і дає реальні механізми для реалізації реформи Нової української школи для учнів, учителів, батьків та освітніх управлінців, було ухвалено Верховною Радою України. Відповідний проект (№ 10204) під час слухання у Раді представляла міністр освіти і науки Лілія Гриневич. За нього у першому читанні проголосували 229 народних депутатів.

– 2017 року парламент ухвалив Закон «Про освіту», що став фундаментом освітньої реформи. Саме завдяки йому 1 вересня минулого року першокласники прийшли навчатись у Нову українську школу. Але для повноцінного будинку фундаменту недостатньо, нам також потрібні стіни, вікна, дах – ті механізми, які дадуть реалізуватись ідеям Закону «Про освіту» та концепції НУШ. І саме цією опорною стіною реформи має стати презентований сьогодні проект Закону «Про повну загальну середню освіту», – зазначила Лілія Гриневич.

Загалом Комітет ВР України з питань науки і освіти виніс позитивну оцінку законопроекту. Водночас йшлося про те, що окремі зауваження до законопроекту вносили також представники НАПН України, які беруть участь у розробленні його норм і положень.

Основні новації нового законопроекту створюють нові можливості для учнів, учителів, батьків та освітніх управлінців. Так, учням документ пропонує реальні механізми визначення власної освітньої траєкторії. Для учнів з особливими освітніми потребами

будова такої траєкторії – можливість успішної інтеграції у життя звичайної школи. Для дітей, які серйозно навчаються поза школою спортом чи музикою – це можливість зарахувати отримані не в закладі знання. Для учнів, які перебувають на домашньому навчанні, цей механізм дасть можливість просто зарахувати навчальні досягнення.

Передбачено й розвиток нового освітнього простору. Проект визначає, що медіатеки та ресурсні кімнати, котрі показали високу ефективність, найближчим часом мають стати нормою для шкіл.

Два адаптаційні цикли навчання – 1-2 клас та 5-6 клас – надають підтримку дітям у найбільш вразливі періоди шкільного життя. Ще один механізм, який дає дітям цей закон – реальний, а не декларативний вибір предметів варіативної складової. Можна буде створювати міжклас-

ні групи для вивчення вибіркового предмету, коли дисципліну слухає не один клас, а збірні групи з учнів класів однієї паралелі та суміжних класів.

Міністерство та уряд не забувають про зобов'язання перед дітьми, які навчаються у школах з мовою навчання національних меншин. Розроблено цілих три моделі навчання для представників різних національностей. У першу модель (спрямовану, наприклад, на кримських татар) закладено навчання мовою корінного народу з 1 до 11 (12) класу разом із ґрунтовним вивченням української мови. Друга модель для шкіл, мови навчання в яких належать до мов ЄС. Використання цієї моделі може бути різне: материнською мовою разом із вивченням державної вони навчатимуться у початковій школі; у 5 класі не менше 20% річного обсягу навчального часу має почати викладатись укра-

їнською з поступовим збільшенням обсягу до 40% у 9 класі та 60% – до кінця школи. Третя модель стосується нацменшин, мова яких належить до однієї з українською мовної сім'ї (наприклад, російська мова). Там початкова школа також буде мовою меншини разом із вивченням української, а з 5 класу не менше 80% викладатиметься державною мовою.

Закон також дає реальну педагогічну автономію учителям у: створенні програм; розробці власної системи оцінювання та заохочення учня (зі створенням шкали переведення у 12-бальну шкалу); підвищенні кваліфікації за власним вибором і за кошти держави. Документ передбачає більше доплат для учителів, зокрема від 10 до 20% від зарплати за завідування ресурсними кімнатами, кабінетами інформатики та спортивними залами. До цього ж вони зможуть отримувати

додаткові доплати, що завдяки закону зможе встановлювати засновник закладу.

Ще одна новація для вчителів – запровадження педагогічної інтернатури. Педінтернатура передбачає, що молодий учитель отримає наставника, який опікуватиметься його розвитком. При цьому наставник отримуватиме 20%-ву доплату до зарплати за таку супервізію та буде особисто зацікавлений у успіху молодого вчителя.

Найперше і найважливіше, що цей проект пропонує батькам – це безпечне середовище для їхніх дітей. Так, документ визначає, що всі вчителі пройдуть курси підготовки з домедичної допомоги. Також батьки дітей з особливими освітніми потребами отримають можливість супроводжувати своїх дітей на уроках.

Завдяки закону батьки також отримають право ініціювати проведення позапланового інституційного аудиту закладу освіти. Ідеологія такої перевірки змінена – вона спрямована передусім на підтримку та захист школи і всіх учасників освітнього процесу. Якщо батьки вбачають проблеми у роботі закладу та висловили всі можливості вирішити це разом із адміністрацією школи, інституційний аудит має допомогти знайти оптимальний вихід із ситуації.

Свої переваги отримають й освітні управлінці. Так, згідно з Законом «Про освіту» директор може обіймати посаду не більше двох термінів по шість років поспіль в одному закладі. У проекті було вирішено, що колектив школи та батьки відіграватимуть дорадчу роль під час виборів, але сам конкурс проводитиме незалежна комісія. Також обов'язковою є відеотрансляція та відеофіксація відбору.

За інф. МОН України
Фото Дмитра ШУЛІКІНА

Передплата триває. Індекс газети – 30670. Наша ціна на II півріччя – 240 грн.

ПРАКТИЧНА ФІЛОСОФІЯ І НОВА УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА

16 травня в Інституті педагогіки НАПН України Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України та Інститут педагогіки НАПН України разом із Харківським національним педагогічним університетом імені Г. С. Сковороди і Державним закладом «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» провели Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Практична філософія і Нова українська школа».

Науковці визначили й обговорили нагальні освітньо-філософські питання, пов'язані з модернізацією української освіти в постнекласичну добу. Основні напрями для обговорення були такі: освіта як чинник національного самоствердження України; алгоритм виховання гармонійної і культурної людини; Z-покоління: що має знати вчитель Нової української школи; професія вчителя у площині філософської рефлексії; критерії якості шкільної освіти у світі філософських рефлексій; модернізація шкільної освіти: західний та український досвід.

Модерувала захід академік-секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України Світлана Си-

президент НАПН України Василь Кремень.

З доповідями виступили: академік-секретар Відділен-

вороди), доктор філософських наук Наталія Радіонова (ХНПУ імені Г. С. Сковороди), доктор психологічних наук Лариса

(ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»), доктор філософських наук Михайло Бойченко (КНУ імені Т. Г. Шевченка – Інститут педагогіки НАПН України). У дискусії взяли участь доктор педагогічних наук Наталія Дічек (Інститут педагогіки НАПН України), доктор педагогічних наук Нестор Гупан (Інститут педагогіки НАПН України), кандидат педагогічних наук Павло Копосов (Інститут модернізації змісту освіти), кандидат філософських наук Ганна Корж (ХНПУ імені Г. С. Сковороди) та інші.

У виступах учасників конференції було наголошено на необхідності розширення й поглиблення філософської підготовки майбутніх учителів і вихователів, доповненні освітніх програм підготовки майбутніх учителів обов'язковими курсами з практичної філософії, передусім – філософії освіти, філософської педагогіки, етики, філософії політики і права, а також розробити курси філософії для дітей.

соева. Відкрив конференцію і виступив з доповіддю «Модернізація освіти в контексті загальноцивілізаційних змін»

ня вищої освіти НАПН України Петро Саух, доктор філософських наук Олександр Роговський (ХНПУ імені Г. С. Ско-

Кондратенко (Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України), доктор педагогічних наук Леонід Ваховський

ЗАКОН «ПРО ФАХОВУ ПЕРЕДВИЩУ ОСВІТУ» ВРЕГУЛЮЄ ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕХНІКУМІВ І КОЛЕДЖІВ

6 червня Верховна Рада України схвалила у другому читанні та в цілому законопроект № 8321-д «Про фахову передвищу освіту». Перший заступник голови Комітету з питань науки і освіти Олександр Співаковський, пояснюючи важливість ухвалення в цілому, зазначив, що в разі неприйняття проекту закону з 1 вересня усі технікуми і коледжі залишаться без правового забезпечення.

У 2014 році парламент ухвалив Закон «Про вищу освіту», згідно з яким заклади першого та другого рівнів (технікуми, коледжі та прирівняні до них училища) не належать до сфери вищої освіти. У зв'язку з цим нардепи повинні були визначити, до якого рівня освіти віднести ці установи.

У проекті прописані принципи, закладені в основу управління у сфері фахової передвищої освіти, визначено органи управління для установ різних форм власності. Створена законодавча база для реалізації автономії закладів фахової передвищої освіти. Цей документ стосується інтересів мільйонів українців – близько 400 тис. студентів, які навчаються у коледжах, їхніх батьків, понад 40 тис. педагогів і сотень тисяч роботодавців, зазначив заступник міністра освіти і науки Юрій Рашкевич.

Уже 2020 року українські коледжі та технікуми почнуть надавати фахову передвищу освіту: вони готуватимуть фахових молодших бакалаврів і більше не набиратимуть вступників на «молодшого спеціаліста». Над проектом за-

кону працювала широка робоча група, в яку увійшли представники всіх зацікавлених сторін з активною участю народних депутатів України, представників Міністерства та науковців. У результаті документ є досить консолідованим та враховує інтереси студентів, освітян, роботодавців, місцевих громад тощо. Причому, врахувавши зауваження закладів освіти, в законі прописали можливість самостійно визначати форми освітнього процесу, право на збереження або передачу майнових комплексів у разі виходу зі складу вишів, додаткове фінансування підвищення кваліфікації тощо. Згідно з документом, технікуми та коледжі матимуть можливість фінансування з кількох джерел – і державою, і місцевою владою, і бізнесом.

Загалом закон закладає такі зміни:

- запроваджуються елементи корпоративного управління закладами, що сприятиме врегулюванню конфлікту інтересів. При закладі діятиме Наглядова рада, яка працюватиме над стратегічним розвитком, шукатиме додаткові джерела фінансування, зможе впливати на керівництво в разі істотних проблем у діяльності;

- обрання керівника передбачатиме рейтингове голосування колективу. Крім того, строк перебування на посаді буде обмеженим;

- заклади готуватимуть фахових молодших бакалаврів, а за наявності ліцензії здійснюватимуть підготовку за корот-

ким циклом вищої освіти або першим (бакалаврським) рівнем;

- нова система державного фінансування: субвенція з держбюджету покриватиме здобуття повної загальної середньої освіти, а також підготовку за спеціальностями, яким надається особлива підтримка;

- не встановлюються обмеження щодо віку студентів, кількості попередньо здобутих дипломів за бюджетний кошт;
- можна формувати індивідуальні освітні траєкторії та надавати вибір форми освіти (мережева, дуальна, навчання на виробництві тощо).

«У законопроекті передбачено низку механізмів, спрямованих на розвиток освіти дорослих. Приміром, ми заклали можливість для вступу не тільки за результатами ЗНО, а й на базі випробувань у закладі. Так, українці, які давно закінчили школу і зараз хочуть змінити фах, зможуть безперешкодно вступити до закладу, і навіть більше – отримати кілька фахових освіт за бюджетні кошти. У проекті також є різні форми для отримання фахової передвищої освіти, зокрема, ми розвинули розуміння дуальної освіти. Усе це має стати запорукою як професійного розвитку молодих фахівців, так і трампліном для успіху тих, хто прийшов для здобуття нової професії», – зазначив гендиректор директорату вищої освіти і освіти дорослих МОН України Олег Шаров.

За інф. МОН України

КРУГЛИЙ СТІЛ: РЕТРОСПЕКТИВИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ АКАДЕМІКА КИРИЧУКА

10 червня в НАПН України відбувся круглий стіл, присвячений пам'яті Олександра Киричука – видатного психолога, дійсного члена НАПН України, доктора педагогічних наук, професора. Організували захід НАПН України, Відділення психології імені Г. С. Костюка, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», МОН України і Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова.

Привітав учасників круглого столу президент НАПН України Василь Кремень. Про видатного ученого – одного з академіків-засновників Національної академії педагогічних наук України – Олександра Киричука йшлося у виступах директора Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України Сергія Максименка, заступника директора з науково-організаційної роботи та міжнародних наукових зв'язків згаданого інституту Людмили Карамушки, ректора ДВНЗ «УМО» Миколи Кириченка, почесного професора НПУ імені М. П. Драгоманова Віктора Синьова, завідувача кафедри психології управління ЦПО ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» Олени Бондарчук та інших. Модератором заходу виступив доцент кафедри психології управління ЦПО ДВНЗ «УМО» НАПН України Валерій Киричук.

Інф. «Педагогічної газети України»

НА ШЛЯХУ ДО ЄДИНОЇ ЄВРОПИ: ПРОГРАМНИЙ НАПРЯМ ERASMUS+ ЖАН МОНЕ

28 травня з ініціативи Ради молодих вчених НАПН України в ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» відбулася презентація програм ERASMUS+ напрямку Жан Моне. Її провела член Національної команди експертів з реформування вищої освіти, голова Української асоціації викладачів та дослідників з європейської інтеграції, координатор проекту «Академія ЄС-Східне партнерство: підтримка нового покоління дослідників з Європейських студій», кандидат наук із державного управління Ірина Сікорська.

Програмний напрям Жана Моне – це ініціатива Європейського Союзу, започаткована ще 1990 року і спрямована на поширення знань про євроінтеграційні процеси, активізацію академічного діалогу з питань європейської інтеграції та підтримку навчальних та академічних закладів, діяльність яких спеціалізується на європейських студіях. Україна бере участь у роботі відповідного напрямку з 2001 року, і за цей час реалізувала кілька десятків проектів. Свою назву програма отримала від імені французького економіста й одного з найвідоміших ідео-

логів євроінтеграції, «батька Європи» Жана Моне (1888-1979).

Пані Ірина розповіла присутнім про існуючі програми грантової підтримки цього напрямку, зробивши акцент на можливості розробки модулів і діяльності кафедр Жана Моне. Також вона розповіла про власний досвід успішного отримання фінансування у рамках відповідних програм. «Якщо ви вважаєте, що отримати фінансування досить легко, то ви помиляєтесь. Треба наполегливо працювати та бути готовим до того, що твою заявку буде відхилено. Але, якщо ти отримав підтримку в рамках цього напрямку, то відчуваєш, що європейська інтеграція в твоєму індивідуальному випадку відбулася, і ти є органічною частиною європейської академічної спільноти», – наголосила пані Сікорська. Також вона відповіла на чисельні запитання учасників семінару та роздала учасникам інформаційні матеріали, присвячені специфіці участі в програмах ERASMUS+ напрямку Жан Моне.

Сергій КУРБАТОВ,
головний науковий співробітник
Інституту вищої освіти НАПН України

ЛЕКЦІЯ АМЕРИКАНСЬКОГО ПРОФЕСОРА ДЖОЗЕФА КУША У НАПН УКРАЇНИ

У залі засідань президії НАПН України з участю професора Університету Дукесне Джозефа Куша (США) відбувся міжнародний семінар «Вступ до обчислювального мислення». Організатором заходу виступила Національна академія педагогічних наук України та Офіс Програми Фулбрайта в Україні. Модератором семінару став радник президії НАПН України, головний науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України Сергій Курбатов.

Професор Джозеф Куш – один із провідних сучасних американських фахівців у галузі психологічного супроводу процесу викладання та навчання. У 2018-2019 навчальному році як переможець програми Фулбрайта пра-

цює і проводить наукові дослідження в Україні.

Джозеф Куш ознайомив учасників семінару з методами обчислювального мислення. Цей новий концепт активно розробляється в американській педагогіці та психології XXI сторіччя. Зокрема, робиться спроба максимально врахувати можливості, які надають процесам викладання та навчання сучасні інформаційні та комунікаційні технології.

Крім того, американський професор доступно охарактеризував не лише саме поняття, а й методику його використання у сучасній освітній системі. Також охарактеризував термінологію, яка структурно належить до основного поняття «обчислюваль-

не мислення», а саме: математичне, інженерне та наукове мислення. До того ж, за допомогою доволі банального та, на перший погляд, кумедного порівняння з бутербродом з арахісовим маслом Джозеф Куш розповів про алгоритми та їх роль і важливість в обчислювальному мисленні. Під час семінару, звичайно, порушувалися питання щодо того чи іншого алгоритму дій для розв'язання певних проблем.

Завдяки певній педагогічній методиці, яка виявилася доволі ефективною, американському професорові вдалося привернути увагу аудиторії так, аби вона була постійно залучена до дискусії під час семінару. За допомогою про-

стих комп'ютерних ігор американський професор Джозеф Куш пояснив, як використовувати алгоритми та програмування потрібних шляхів розв'язання проблем.

Загалом семінар відбувся на дуже високому рівні, а інформація, отримана з нього, стала корисною та цікавою для кожного з учасників. І навіть ті, хто не надто любить математику, завдяки правильному педагогічному підходу американського професора зацікавилися викладеним матеріалом і зажадали надалі його досліджувати і співпрацювати із Джозефом Кушем.

Інф. НАПН України

ПЕРШИЙ МІЖНАРОДНИЙ ТИФЛОФОРУМ

14 травня у Національній академії педагогічних наук України відбувся Перший міжнародний тифлофорум, організаторами якого були відділ освіти дітей з порушеннями зору Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка та Асоціація дієвих психологів України. Захід об'єднав науковців, практиків, громадські організації з усієї України для вирішення питань розвитку та освіти незрячих дітей і з порушеннями зору.

Завідувач відділу освіти дітей з порушеннями зору ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України Тетяна Костенко виступила з доповіддю «Психологічне благополуччя фахівців у роботі з дітьми з порушеннями зору». Старший науковий співробітник відділу освіти дітей з порушеннями зору Катерина Довгопола розкрила метод експертної оцінки у роботі з родинами дітей раннього віку з порушеннями зору. У доповіді завідувача відділу освіти дітей з порушеннями слуху Світлани

Литовченко і завідувача відділу освіти дітей з порушеннями мовлення Еляни Данілавічуте йшлося про механізм «точкового» реагування інформаційно-ресурсних центрів на потреби дитини».

Валентина Бутенко, тифлопедагог, директор «Харківського центру реабілітації молодих інвалідів та членів їхніх сімей «Право вибору», автор проекту «Школа для матусь» – міжнародної виїзної школи батьківської майстерності для сімей, які виховують незрячих дітей – поділилася міжнародним досвідом організації раннього супроводу і консультування сімей дітей, які мають важкі порушення зору. Учасники заходу мали змогу послухати виступи: Анни Петрикіної, керівника Музею історії закладу (Комунального закладу «Харківський спеціальний навчально-виховний комплекс» ім. В. Г. Короленка) («Організація пізнавального дозвілля школярів з порушеннями зору в музейному просторі»); Воло-

димира Батищева, тренера зі спортивних танців, керівника проекту танцювально-рухової терапії з незрячими («Особливості танцювально-рухової терапії (трт) при роботі з особами з глибокими порушеннями зору»); Ігора Кушніра, засновника команди ACCESS QUEST (ACCESS QUEST – розваги, що приносять користь); Василя Гюшовського, тифлопедагога Вигодського НРЦ для сліпих та слабозорих дітей («Просторове орієнтування та мобільність незрячих дітей») та інших.

Гостями тифлофоруму стали Вікторія Миколаюк, директор БО «Фонд родини Нечитайло» та Ганна Усатенко, психолог, видавець, керівник соціального видавничого проекту «ДивоГра» – книжки для розвитку комунікації, які презентували досвід та практику розроблення літератури для дітей з особливими освітніми потребами.

Інф. «Педагогічної газети України»

РОЗВИТОК ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

15 травня відбувся VIII Міжнародний науково-методологічний семінар «Розвиток порівняльної професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів» на базі Центру порівняльної професійної педагогіки у Хмельницькому національному університеті. Ініціаторами проведення щорічно виступають відділ зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України та Хмельницький національний університет. Цього року до заходу долучилися кафедра ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття» НАПН України.

Мета науково-методологічного семінару – сприяти роз-

витку порівняльної професійної педагогіки як наукової галузі та навчальної дисципліни в Україні.

Учасники семінару виступали з доповідями відповідно до тематичних напрямів: професійний розвиток фахів-

ців в умовах безперервної освіти впродовж життя; порівняльний аналіз; форми й методи навчання різних категорій дорослого населення в Україні та зарубіжжі; методи демократичної освіти дорослих у світовому освітньому просторі; пе-

дагогічний персонал для освіти дорослих; підготовка і професійний розвиток у зарубіжних країнах; упровадження інноваційних ідей зарубіжного досвіду іншомовної підготовки фахівців у контексті неперервної освіти.

Наукові співробітники відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих провели пряме включення з Інституту. Доповідачем була старший науковий співробітник відділу Маріанна Маруси-нець. У доповіді акцентовано на цікавих аспектах міжнародної комунікації як чинника успішної культурної дипломатії. Наприклад, особливу увагу в розвитку міжнародної дипломатії представляє вектор міжкультурної комунікації – спілкуван-

ня між представниками різних культур. Особливості міжкультурної комунікації вивчаються на міждисциплінарному рівні в рамках таких наук, як культурологія, психологія, лінгвістика, етнологія, антропологія, соціологія. Динамічне поняття «культура» не передбачає строгої стабільності культурної системи, вона до певної міри може змінюватися і модифікуватися залежно від соціальної ситуації. Особливої значущості набуває в умовах глобалізації та інтенсивної міграції. Модератором прямого включення з Інституту була заввідділу Наталія Авшенюк. Модератором з Центру порівняльної професійної педагогіки на базі ХНУ виступила Наталія Бідюк.

КОМПАРАТИВНІ ДОСЛІДЖЕННЯ У СФЕРІ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Сьогодні набуває важливого значення вивчення досвіду розвинутих зарубіжних країн, що здійснюється у відділі зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України в межах виконання наукового дослідження «Тенденції розвитку освіти дорослих у розвинутих країнах світу». Результати наукових розвідок працівників відділу можуть стати важливим джерелом всебічного осмислення й творчого використання позитивних ідей зарубіжного досвіду, про що зазначалося 28 травня на засіданні Бюро Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України, на якому було представлено звіт про здобутки відділу у процесі виконання фундаментального дослідження за основними напрямками: розвитку освіти дорослих у країнах ЄС, США, Австралії; професійний розвиток виробничого персоналу в країнах Східної Азії, педагогічних працівників – в Австралії й ФРН та соціальних працівників – у США.

Феномен освіти дорослих вирізняється складністю і багатоаспектністю, а нерівномірність історичного, соціально-економічного, політичного, культурно-освітнього

розвитку зарубіжних країн у просторі й часі призводить до несинхронності еволюції освіти дорослих. Звіт передбачав розкриття ключових наукових результатів компаративної розвідки дослідників, що полягають у:

- виявленні підходів до формування законодавчого забезпечення освіти дорослих у зарубіжних країнах; окресленні особливостей його розвитку на засадах децентралізації, демократизації, соціального партнерства;
- аналізі ефективних моделей професійного розвитку дорослих: моделі спільного навчання; моделі віртуального бенчмаркінгу на основі критеріїв; змішаної моделі; моделі заохочувальної нагороди; моделі дефіциту, каскадної моделі; моделі коучінгу/менторства; моделі спільноти, що навчається; моделі практичного дослідження; трансформуючої моделі тощо;
- систематизації курикулумів освіти дорослих у три групи: курикулум для навчання, курикулум для роботи, курикулум для життя за основними критеріями, які детермінують їх розроблення, а саме: освітні потреби дорослого учня; його професійно-освітній досвід і цілі навчання; андрагогічні підходи до навчання; фасилітативна

роль андрагога; стратегії навчання; умови середовища; контекстність та клієнтоорієнтованість; ситуативність у виборі методів і форм навчання;

- виокремленні найбільш затребуваних освітніх програм: з базової освіти дорослих; програм, спрямованих на професійний розвиток дорослих та підвищення їх конкурентоспроможності на ринку праці; щодо захисту навколишнього середовища, охорони здоров'я, створення й збереження сім'ї; культурно-просвітницької спрямованості для людей третього віку;
- характеристики ефективних форм (диспут, «мозкова атака», тренінг, коучинг тощо), методів (метод круглого столу, проектів, ігрові методи, сторітелінг, бадлінг, метод нарративу, фішбоут, метод симуляції тощо) та технологій (інтерактивні технології; технології створення особистісно орієнтованих ситуацій; дистанційні/он-лайн технології) навчання дорослих.

Важливим для упровадження зазначених результатів є їх публікація у 110 наукових працях, зокрема чотирьох монографіях, двох інформаційно-аналітичних матеріалах тощо. Наголошено на доцільності розміщення повнотекстових наукових праць

дослідників у Електронній бібліотеці НАПН України, на сайтах Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України та університетів-партнерів – Хмельницького національного університету, КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти».

Розповсюдженню наукових здобутків на всеукраїнському і міжнародному рівні сприяє систематична участь працівників колективу в спеціалізованих освітніх виставках (Міжнародних спеціалізованих виставках «Освіта та кар'єра»), науково-практичних масових заходах і реалізації проектів, зокрема МОН України «Реформа системи підготовки і професійного розвитку педагогів в Україні: розроблення професійного стандарту педагогів» та «Освітня програма підготовки тренерів для навчання вчителів початкових класів Нової української школи», Всеукраїнський літній школи «Освітні ініціативи» КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти».

Наталія АВШЕНЮК, заввідділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих ІПОД імені Івана Зязюна НАПН України

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ: ВИМОГИ ЧАСУ

VIII Всеукраїнські педагогічні читання

20 травня в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України відбулися VIII Всеукраїнські педагогічні читання «Освіта впродовж життя: вимоги часу», організовані співробітниками відділу андрагогіки Інституту. Захід приурочено до 100-річчя від дня народження видатного вченого-педагога Олени Дубинчук.

Олена Степанівна – талановитий математик, науковець, педагог. Вона є автором понад двохсот наукових, навчально-методичних праць, співавтор концепцій (математичної освіти в Україні, неперервної професійної освіти). Так склалося, що Олена Степанівна не мала статусу доктора наук, професора, академіка, а також високих державних нагород. Будучи кандидатом педагогічних наук, допомогла у захисті 25 аспірантам.

Під час читань було організовано роботу круглого столу «Олена Степанівна Дубинчук у спогадах друзів, учнів, колег. Наукова школа вченого», який відбувся в теплій атмосфері. Спогадами ділилися академік НАПН України Нелля Ничкало, членкореспондент НАПН України Ла-

рису Лук'янова, вчений секретар Відділення загальної середньої освіти НАПН України Юрій Мальований та інші.

Учасники мали можливість взяти участь у роботі секційних засідань: «Теоретичні, методологічні та методичні засади освіти впродовж життя»; «Освіта дорослих у контексті порівняльно-пе-

дагогічних досліджень»; дискусійного майданчика «Центри освіти дорослих як ресурс розвитку регіонів, що навчаються».

Загалом за програмою заходу було передбачено 60 тем доповідей. Йшлося і про життєвий та науковий шлях видатного вченого-педагога Олени Дубинчук, і про теоретичні, методологічні, ме-

тодичні засади освіти впродовж життя та освіти дорослих. У виступах учасників наголошено на доцільності дослідження наукової спадщини Олени Степанівни. Також акцентовано увагу на нагальності: поширення досвіду закладів неформальної освіти інноваційного типу з надання освітніх послуг різним категоріям дорослого населення; сприяння відкриттю у закладах вищої і післядипломної освіти кафедр андрагогіки; упровадження професійної підготовки андрагогів тощо. Особливу увагу учасники приділили обговоренню питань, пов'язаних із організаційно-педагогічними засадами діяльності закладів неформальної освіти, а також із розробленням концепції діяльності центрів освіти дорослих.

До 100-річчя від дня народження Олени Дубинчук науковці відділу андрагогіки підготували до друку та опублікували науково-популярне видання «Олена Степанівна Дубинчук (1919 – 1994): видатний науковець-педагог». До ювілейної дати головний бібліотекар Інституту Людмила Штома організувала книжкову виставку, яка візуалізує науковий доробок вченого.

У фондах Педагогічного музею НАПН України зберігаються фото, книги, статті у фаховій педагогічній періодиці, оригінали дипломів, медалей, грамот, посвідчень, рукописів, а також інші документи та матеріали вченої (понад 130 експонатів). Значну роботу щодо популяризації наукового доробку Олени Дубинчук здійснює Історично-мистецький центр «Стара Школа» (с. Тарасівка, Києво-Святошинський район м. Києва). Одну з центральних вулиць с. Тарасівка (колишня Леніна) названо іменем Олени Дубинчук, яка жила в Тарасівці майже 30 років, працювала в сільській школі учителем математики, зробила багато для розвитку місцевої громади. До днів народження Олени Дубинчук відкриваються виставкові експозиції у ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського НАПН України, Педагогічному музеї України. Проводяться й інші наукові та практико орієнтовані заходи.

Олена АНИЩЕНКО,
заввідділу андрагогіки
ІПОД імені Івана Зязюна
НАПН України

ПРОГРАМА З ПОЛІПШЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ

За підтримки Програми ООН із відновлення та розбудови миру завлабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання ПТО НАПН України Олександра Бородієнко створила та провела Програму розвитку управлінської компетентності керівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти Донецької та Луганської областей.

Програма ООН із відновлення та розбудови миру працює у шести областях: Донецькій, Луганській, Дніпропетровській, Запорізькій і Харківській. Її реалізують чотири агентства ООН: Програма розвитку ООН (ПРООН), Структура ООН з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок (ООН Жінки), Фонд ООН у галузі народонаселення (UNFPA) і Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО). Програму також підтримують десять міжнародних партнерів: Європейський Союз, Європейський інвестиційний банк, а також уряди Данії, Канади, Нідерландів, Норвегії, Польщі, Швеції, Швейцарії та Японії.

Програма ООН із відновлення та розбудови миру складається з трьох компонентів: економічне відновлення та розвиток інфраструктури; місцеве самоврядування та реформа з децентралізації влади; громадська безпека

но програму розвитку управлінської компетентності керівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти Донецької та Луганської областей, оскільки профе-

та соціальна згуртованість. Саме в рамках компоненту із економічного відновлення було ініційова-

на (професійно-технічна) освіта розглядається як потужний драйвер економічного розвитку регіону,

а керівники закладів потребують інноваційних знань про сучасні інструменти ефективного управління закладами.

Враховуючи складність соціально-економічних умов, у яких опинилися заклади освіти Донецької та Луганської областей, програму розвитку керівників було сфокусовано на набутті ними практичних навичок застосування інструментів ефективного операційного та стратегічного управління. Програма складається із двох модулів (кожен з яких реалізується у вигляді тренінгів), між якими здійснюється етап посттренінгового супроводу учасників.

Основними завданнями тренінгів визначено: ознайомлення учасників із ефективними інструментами операційного, маркетингового та стратегічного управління закладами; ознайомлення із сучасними методами комунікації та мотивації персоналу; підвищення особистої ефективності учасників; впровадження у закладах філософії та культури ефективного управління, орієнтованого на результат; спонукання учасників до активного застосування набутих навичок через

створення ними проектів (стратегічних ініціатив).

Учасниками тренінгів стали більш ніж 70 директорів і заступників директорів закладів професійної (професійно-технічної) освіти Донецької та Луганської областей. Перша група («Маріупольська») охоплювала заклади півдня Донецької області металургійного, машинобудівного та аграрного профілів. Група «Луганська» відповідно охопила заклади Луганщини переважно аграрного профілю. Група «Північнодонецька» охоплювала заклади машинобудівного, залізничного, аграрного профілю.

Для реалізації завдань тренінгу активно застосовувались: міні-лекції, дискусії, бізнес-моделювання, модерація, critical friend, індивідуальна робота, супервізія, робота в трійках, менторинг, створення індивідуальних проектів, виконання домашніх завдань, провокаційні діалоги. Робота організовувалась в інтерактивному режимі, що дало змогу учасникам розвинути навички застосування конкретних інструментів операційного та стратегічного управління закладами.

Інф. «Педагогічної газети України»

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

20 травня в Інституті професійно-технічної освіти НАПН України відбулась Всеукраїнська web-конференція «Актуальні проблеми професійного розвитку майстрів виробничого навчання закладів професійної (професійно-технічної) освіти». Конференцію організували для пошуку шляхів вдосконалення системи підвищення кваліфікації майстрів виробничого навчання, обміну сучасним досвідом впровадження педагогічних інновацій, реалізації особистісно орієнтованого навчання, удосконалення професійної, психологічної та комунікативної компетентності. Обговорювали також питання професійно-педагогічної діяльності майстрів виробничого навчання в контексті динамічних техніко-технологічних змін у галузях економіки.

З вітальним словом до учасників звернувся директор Інституту професійно-технічної освіти НАПН України Валентина Радкевич. Вона зазначила, що місія майстрів виробничого навчання і почесна, і відповідальна, адже вона полягає не лише у професійній підготовці конкурентоспроможних і мобільних на ринку праці майбутніх кваліфікованих робітників, а й у вихованні їх як особистостей, громадян, інноваторів. І тому започаткування в Інституті ПТО НАПН

України дослідження з проблем розвитку професійної компетентності майстрів виробничого навчання сприятиме, з одного боку,

обґрунтуванню методичних основ, а з іншого – розробленню та впровадженню технологій розвитку професійної компетентності.

В обговоренні актуальних проблем взяли участь близько 70 працівників наукових установ і закладів освіти України із 11 об-

ластей. Учасники конференції були єдиними в розумінні того, що центральне місце в забезпеченні якості професійної підготовки кваліфікованих фахівців належить майстрам виробничого навчання з розвинутою професійною компетентністю. Саме це дає їм змогу розв'язувати різні завдання на основі досвіду, знань і, що найважливіше, цінностей. Особиста зацікавленість і позитивна оцінка діяльності сприяє досягненню високих професійних результатів. Професійна компетентність є особливим типом організації фахових знань, що позитивно позначається на прийнятті ефективних рішень, виявляється у досвіді самостійної діяльності на основі універсальних знань.

Конференція пройшла успішно та викликала жвавий інтерес у присутніх. Пріоритетними завданнями визначено посилення співпраці закладів професійної (професійно-технічної) освіти з науковими установами в питаннях розвитку професійної компетентності педагогів, налагодження взаємодії з представниками підприємств – замовниками робітничих кадрів, роботу над удосконаленням змісту та форм підвищення кваліфікації, а також стажування педагогічних працівників на виробництві.

Вікторія КРУЧЕК, завлабораторії
дистанційного професійного
навчання Інституту ПТО НАПН України

ПІДГОТОВКА УЧНІВ ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ініціаторами проведеного 20 травня у рамках XIII Всеукраїнського фестивалю науки науково-практичного вебінару на тему «Підготовка учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до підприємницької діяльності» виступили співробітники лабораторії професійної кар'єри Інституту професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України.

У вебінарі взяли участь понад 70 осіб, серед яких: науковці Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України, педагогічні працівники закладів професійної (професійно-технічної) освіти, представники навчально-методичних і науково-методичних центрів професійно-технічної освіти, громадських організацій, науково-педагогічні працівники закладів вищої та фахової передвищої освіти, соціальні партнери.

З вітальним словом до учасників вебінару звернулася Людмила Єршова, заступник директора з науково-експериментальної роботи, яка схарактеризувала історичні віхи становлення вітчизняного підприємництва і вказала на особистісні якості підприємців, що сприяють професійному успіху. Доповідач наголосила, що українська економічна еліта XIX – початку XX століття формувалася у правовому

полі Російській імперії, що вплинуло на особливості формування виховних ідеалів купецького стану та їх трансформацію у свідомості нової підприємницької верстви. Це прагматизм, суворість, релігійність та аполітичність дій і вчинків. До характерних ознак виховного ідеалу української економічної еліти доповідач віднесла: домінування християнських і морально-духовних цінностей над утилітарно-прагматичними, повага до покупців і партнерів, довірливість, стриманість, неспішність, обережність, неохочість до великого ризику, помірність підприємницьких запитів, аполітичність, умовтованість у систему ідеологічних орієнтирів і цінностей Російської імперії.

Завідувач лабораторії професійної кар'єри Дмитро Закатнов навіс статистичні дані щодо працевлаштування молоді в Україні, зосередив увагу на результатах кореляційного аналізу ВВП та готовності громадян до здійснення підприємницької діяльності. Значний інтерес у учасників вебінару викликала доповідь Валерія Орлова, головного наукового співробітника лабораторії професійної кар'єри, який обґрунтував цілісність процесів розвитку кар'єрної та підприємницької компетентності молоді в системі професійної освіти. Учасники вебінару переконалися, що формування підприємницьких якостей і розвиток підприєм-

ницької компетентності в умовах вітчизняної системи освіти залишається проблематичним і має суб'єктивно-об'єктивний характер. Кожний із випускників закладів професійної освіти може мати власне уявлення про соціально-економічні відносини і підприємництво в Україні і світі. Під час обговорення було узагальнено дві альтернативні концепції формування в учнів ЗП(ПТ)О готовності до підприємницької діяльності. Відповідно до першої у майбутніх фахівців необхідно формувати винятково «технічні» знання зі сфери підприємництва в широкому розумінні. Згідно з другою концепцією в учнів необхідно виявляти та розвивати потенціал підприємницьких здібностей. Перший підхід можна назвати технічним, натомість другий – гуманітарним.

Проблемно-суперечливі аспекти підготовки майбутніх фахівців до підприємницької діяльності в педагогічній теорії і практиці увиразнила у виступі Світлана Алексеева, докторант Інституту ПТО НАПН України. Учасники вебінару переконалися, що змістом підготовки учнів до підприємницької діяльності доцільно обрати фріланс-проекти, франчайзинг, складання бізнес-планів, самостійну організацію бізнесу, досягнення професійного успіху, самоменеджмент, а ефективними організаційними формами – метод проектів,

кейс-метод, тренінг, навчальні дискусії, навчальні ігри.

Особливості розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих кадрів на основі проектної діяльності конретизувала Інна Гриценко, старший науковий співробітник лабораторії професійної кар'єри. У межах проведення вебінару було презентовано досвід Центральноукраїнського вищого професійного училища імені Миколи Федоровського (м. Кропивницький) про інноваційне навчання підприємництва з використанням української розробки бізнес-симуляції «ViAL+», а також досягнення Вищого професійного училища № 25 (м. Хмельницький) щодо діяльності навчально-тренувальної фірми «Проскурів» та на працевлаштування колективу Лубенського професійного ліцею (м. Лубни Полтавської області) у розробленні й викладанні відповідних авторських курсів. Про державне регулювання інноваційного підприємництва учасники вебінару довідалися з виступу наукового співробітника лабораторії професійної кар'єри Інституту професійно-технічної освіти НАПН України Валерія Байдуліна.

Людмила БАЗИЛЬ, учений секретар
Інституту ПТО НАПН України

КИЇВСЬКОМУ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕДЖУ ІМЕНІ АНТОНА МАКАРЕНКА – 75 РОКІВ

Історія закладу освіти почала-ся у далекому 1944 році. Україна, щоб відбудуватися з руїн, потребувала значної кількості кваліфікованих робітників. Для забезпечення системи трудових резервів майстрами виробничого навчання 31 травня 1944 року й був створений Київський індустріальний технікум.

Першим директором технікуму став Гаврило Головин. Перший на-

ної ступеневої освіти. У 1999 р. заклад став київським професійно-педагогічним коледжем. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 15 вересня 1999 р. коледжу присвоєно ім'я Антона Макаренка. Ідеї видатного українського педагога ХХ століття живуть і примножуються у закладі.

Сьогодні коледж – це сучасний інноваційний вищий заклад освіти, діяльність якого спрямована

дачів спецдисциплін закладів професійної (професійно-технічної) освіти, педагогічного персоналу підприємств.

З 1973 року налагоджено тісну співпрацю з Інститутом електрозварювання ім. Е.О. Патона Академії наук УРСР (нині Національна академія наук України): проводилися конкурси за професіями, науково-практичні конференції з участю науковців інституту.

З 1989 року розпочалася науково-дослідна діяльність коледжу, запровадження нової спеціальності «Професійне навчання», яка віднесена до напрямку «Педагогіка», що поступово трансформувалася у спеціальність «Професійна освіта (за спеціалізаціями)», здійснювалась розробка освітніх стандартів зі спеціальностей.

За результатами експериментальної роботи з ініціативи коледжу введено до класифікатора нові професії: «Комерсант», «Педагог професійного навчання», «Укладальник підлогових покриттів».

Розвитку наукової діяльності коледжу сприяло створення у 1998 р.

НАПН України з проблем підготовки педагога професійного навчання та інноваційних технологій навчання.

слова Міністра Кабінету Міністрів України, заслуженого юриста України Олександра Саєнка з вру-

бір становив 138 юнаків і дівчат – випускників ремісничих училищ багатьох міст України за двома спеціальностями «Обробка металів різанням» та «Металорізальні верстати». Згодом посаду директора технікуму обіймали Валентин Степанов, Володимир Гурський, Тимофій Кисельов, Анатолій Іщенко, Анатолій Стовбун, Ігор Азаров, Микола Дзюбенко.

З 1987 року й донині заклад освіти очолює Ольга Щербак, член-кореспондент НАПН України, заслужений працівник народної освіти України. Творче використання накопиченого досвіду, експериментальна та науково-дослідна робота сприяли тому, що у 1990 р. технікум першим в Україні отримав статус коледжу – закладу нового типу, що діє у системі неперерв-

на впровадження новітніх освітніх та інформаційних технологій, випереджувального навчання, підготовку висококваліфікованих фахівців.

Гордість закладу – коледжанська родина, яка налічує 175 працівників. Серед них є доктори та кандидати наук, викладачі-методисти та старші викладачі. За всю історію коледжу заклад підготував величезну кількість фахівців для різних галузей народного господарства, хоча домінуючою була підготовка педагогічних кадрів для профтехосвіти.

Водночас упроваджено нові спеціальності галузі «Економіка та підприємництво», «Правознавство» та курси підвищення кваліфікації для працюючих майстрів виробничого навчання і викла-

науково-дослідної лабораторії інституту педагогіки та психології (нині Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Язюна)

нада), участі у різноманітних міжнародних проектах.

Під час свята з нагоди 75-річчя нашого коледжу звучали вітальні

ченням колективу почесної грамоти Кабінету Міністрів України. Багато років поспіль заклад освіти готував іноземних студентів. Перша секретар посольства соціалістичної республіки В'єтнам в Україні пані Ле Тхи Ту Фьонг висловила подяку педагогам коледжу за якісну підготовку кадрів. Надійшли привітання від багатьох наукових, громадських і державних установ України, з якими співпрацює коледж. Привітання від президента НАПН України Василя Кременя передала академік НАПН України Нелля Ничкало.

У традиційний день зустрічі з випускниками минулих років зібрались близько двохсот випускників різних років. Зворушливим було виконання гімну коледжу, в якому закладена історія закладу (слова Олександра Хмельовського, члена Національної спілки письменників України, випускника 1986 року). Історія коледжу наповнена хвилюючими подіями, які всі будуть згадувати з гордістю та любов'ю. Це живий літопис наполегливої, натхненної праці викладачів і студентів на шляху до визнання своєї ролі у суспільстві.

Інф. «Педагогічної газети України»

Удосконалення майстерності

СУЧАСНІ ВИМОГИ ДО ВИКЛАДАЧА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Сьогодні рівень підготовки викладачів (особливо психолого-педагогічної) не є досить якісним. Такий стан характеризують результати проведених соціологічних досліджень. Наведемо деякі з них. Досить високий відсоток здобувачів освіти бажають змін у технології навчання. Деякі здобувачі освіти не вважають викладачів своїми старшими товаришами, наставниками. Тільки 27% здобувачів освіти вважають, що їхні думки враховуються при організації освітнього процесу.

Самі викладачі теж достатньо критично оцінюють рівень своєї психолого-педагогічної підготовки, близько 60% – незадоволені її рівнем. Тільки 32% вважають, що здобувачі освіти задоволені їхньою педагогічною підготовкою.

Незадовільний стан з психолого-педагогічною підготовкою викладачів призводить до негативних стереотипів у їхній діяльності: прагнення будувати навчальний процес за схемою в розрахунок на пам'ять здобувачів освіти, а не на творчість; орієнтація у викладацькій діяльності на змістову сторону «знай свій предмет та викладай його чітко»; гіпертрофія функції контролю у навчанні. Все це потребує кардинального перегляду та розробки вимог як до викладача, так і до його підготовки.

Позиція викладача завжди специфічна. З одного боку, він готує здобувачів освіти до потреб сьогодення, з іншого боку, викладач, об'єктивно залишаючись носієм і провідником культури, несе в собі позача-

совий чинник. Він повинен усвідомлювати інноваційні парадигмальні погляди до освітнього процесу: утвердження людини як найвищої соціальної цінності; здобувач освіти – суб'єкт освітнього процесу; створення умов для самонавчання, самовиховання, саморозвитку кожного учня.

Саме тому сьогодення висуває такі основні вимоги до викладача:

- віддавати безумовно перевагу творчості перед звичайними, але застарілими педагогічними парадигмами;
- підвищувати світоглядну спрямованість усього освітнього процесу;
- здійснити рішучий поворот від масового валового навчання до посилення індивідуального;
- усвідомити, що найбільшу цінність має не слухняність здобувача освіти, а його самовизначення;
- докорінно покращувати роботу щодо всебічного виховання здобувачів освіти, подолати її відрив від реальних проблем суспільного розвитку;
- перенести акцент в педагогічному процесі від існуючого стереотипу «викладач навчає» до ідеалу «здобувач освіти навчається».

Сучасний викладач — людина, яка веде за собою, яка створює настрій, спонукає до дії, яка поруч зі здобувачами освіти і водночас трохи попереду. Перебудова психології мислення та підвищення професійної майстерності викладача потрібна не сама по собі, а для підвищення ефектив-

ності його діяльності в інтересах удосконалення всього освітнього процесу. Важливо, щоб у кожного викладача було бажання, прагнення змінитися і щоб кожен викладач зрозумів, як можна досягти бажаного результату.

Для забезпечення відповідності професіоналізму викладача високим вимогам сьогодення в Навчально-науковому центрі постійно проводиться копітка науково-методична робота. Зупинимось на останніх напрацюваннях. У Центрі цього року розроблено «Персональний методичний кабінет викладача» на електронному носії. Чому персональний? Його може використовувати кожен викладач на своєму ноутбуці. Тут представлено багаторічні напрацювання, спрямовані на практичну реалізацію педагогічних інновацій в освітню діяльність викладачів, що включають розробку таких навчально-методичних матеріалів: вивчення досвіду педагогів-новаторів, розвиток творчості здобувачів освіти, формування в здобувачів освіти навичок позитивного мислення, підвищення ефективності виховного впливу на здобувачів освіти, педагогіка успіху, педагогіка співробітництва, підвищення емоційної стійкості викладача, професійне зростання викладача тощо.

«Методичний кабінет» містить близько 20 тем, які розкриваються за допомогою відеофільмів, презентацій слайдів і дидактичних матеріалів. Крім того, він також містить 33 навчально-методичних посібників.

підготовлені працівниками Центру. «Персональний методичний кабінет викладача» в процесі подальшої роботи планується поповнювати необхідними матеріалами для підвищення ефективності освітнього процесу в закладі професійної (професійно-технічної) освіти.

Для підвищення професійної майстерності викладачів професійної освіти в Центрі було розроблено та видано методичний посібник (Калошин В. Ф., Гоменюк Д. В. Професійне вдосконалення викладача закладу професійної освіти: методичний посібник – К. : Видавництво «Фенікс», 2018. – 122 с.). У посібнику розглянуто практичні поради викладачу щодо: реалізації вимог до викладача; підвищення педагогічної техніки; формування в здобувачів освіти інтересу до навчання; підвищення майстерності при проведенні різних видів занять; підвищення ефективності виховання здобувачів освіти; тести для самодіагностики професійних якостей викладача; практичні поради здобувачам освіти щодо підготовки та здачі іспитів. Використання наведених у посібнику порад дасть змогу викладачам удосконалити свою майстерність, реалізовувати свій творчий педагогічний потенціал та буде сприяти підвищенню ефективності освітнього процесу.

Дмитро ГОМЕНЮК, директор
Володимир КАЛОШИН, методист
Навчально-наукового центру ПТО НАПН України

ПРОСТІР ДЛЯ КОМУНІКАЦІЇ НАУКОВОЇ МОЛОДІ

17 травня у рамках Всеукраїнського фестивалю науки в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського НАПН України відбувся круглий стіл «Наукова молодь в умо-

Із вітальним словом до присутніх звернулася директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського Л. Березівська, яка відзначила важливу роль молодих фахівців у розвитку національної освіти

лодих вчених ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського й Інституту соціальної та політичної психології НАПН України. Під час засідання із доповідями виступили представники закладів НАПН Укра-

пейський підхід до написання наукових статей, і чим він відрізняється від звичних нам наукових традицій»; м.н.с. Інституту надтвердих матеріалів імені В. М. Бакуля НАН України К. В. Сліпченко – «Грантові можливості для наукової молоді / Funding opportunities for youth researchers» тощо.

До роботи круглого столу в онлайн-режимі долучилися аспірант факультету інформаційно-документних комунікацій Білоруського державного університету культури і мистецтв, бібліотекар відділу маркетингових досліджень ДУ «Центральна наукова бібліотека імені Якуба Коласа» НАН Білорусі, голова комітету молодих спеціалістів Білоруської бібліотечної асоціації О. Тарасевич («Сучасні тенденції розвитку бібліотечної справи в умовах інформатизації суспільства»).

У рамках заходу фахівці бібліотеки провели огляд музейної експозиції «Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського НАПН України: історія і сучасність (друга половина XIX – початок XXI століття)», екскурсії до кімнати-музею рідкісної книги й читального залу Фонду В. О. Сухомлинського.

Молоді вчені плідно попрацювали, розглянули низку актуальних питань щодо сучасних тенденцій і перспектив розвитку молодіжної науки в Україні в умовах міжнародних інтеграційних і глобалізаційних процесів. Підсумовуючи роботу, учасники круглого столу висловили одностайне твердження про необхідність подальшої організації таких заходів, що є відкритим простором для комунікації наукової молоді України й зарубіжжя, обміну досвідом та ідеями, налагодження і розвитку творчої співпраці.

Сніжана ТАРНАВСЬКА,
голова Ради молодих вчених
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

вах інтеграції України в міжнародний освітній та дослідницький простір: сучасний стан, проблеми, перспективи», організований Радою молодих вчених бібліотеки разом із Радою молодих вчених НАПН України. В заході взяли участь представники різних наукових інституцій і закладів вищої освіти України й Білорусі.

й науки. До вітань і побажань приєдналася голова Ради молодих вчених НАПН України І. Губеладзе. Модерувала роботу круглого столу голова Ради молодих вчених ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського С. Тарнавська.

На початку заходу відбулося підписання угоди про співпрацю між радами мо-

їни та інших наукових установ вищих навчальних закладів. Зокрема, І. Губеладзе представила «Можливості міжнародної співпраці та презентації наукових здобутків молодих вчених у світовій науковій спільноті»; аспірант Інституту соціальної та політичної психології НАПН України В. Лазаренко – «Євро-

ТИЖДЕНЬ ПСИХОЛОГІЇ – 2019 До 120-річчя від дня народження Г. С. Костюка

В Інституті психології імені Г. С. Костюка НАПН України відбувся «Тиждень психології-2019», присвячений 120-річчю від дня народження Г. С. Костюка. Організаторами наукового форуму виступили Національна академія педагогічних наук України, Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Рада молодих вчених Інституту, Всеукраїнська громадська організація «Товариство психологів України».

Провідними ідеями наукового форуму стали:

- висвітлення наукових розробок академіка Григорія Силивича Костюка, директора-засновника Науково-дослідного інституту психології УРСР (1945–1971р.р), та обговорення основних напрямів їх використання у сучасних психологічних наукових дослідженнях і в психологічній практиці;
- підбиття підсумків наукової діяльності Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України за 2018 р.;
- презентація наукових і прикладних результатів діяльності працівників, аспірантів, докторантів Інституту та організацій-партнерів;
- створення можливостей для активного професійного спілкування, обміну досвідом учасників наукового форуму, генерування нових творчих ідей і підходів та ін.

Основні форми роботи під час проведення наукового форуму були: наукові доповіді, присвячені творчості академіка Григорія Силивича Костюка; Наукова вітальня академіка, присвячена пам'яті академіка Григорія Силивича Костюка; виставка наукових праць академіка Григорія Силивича Костюка в бібліоте-

ці та на сайті Інституту; звітна наукова сесія (пленарне засідання) та тематичні наукові сесії; інтерактивні форми роботи (майстер-класи, тренінги, ділові ігри та ін.); круглі столи; науково-практичні семінари; тематичні сесії; виставки наукових і науково-практичних публі-

кацій; презентації фахових і науково-тричних наукових видань; інформація про діяльність громадсько-професійних об'єднань у сфері психології та ін.

Учасниками «Тижня психології-2019» були понад 250 осіб (аспіранти, докторанти, наукові кореспонденти, працівники Інституту, студенти і викладачі вищих навчальних закладів, практичні психологи, члени та керівники громадсько-професійних об'єднань психологів та ін.). Учасники наукового форуму при-

їхали з різних міст України (Біла Церква, Вінниця, Київ, Ніжин, Миколаїв, Дніпро та ін.). У рамках наукового форуму відбулося понад 40 різних наукових заходів. Було проведено презентацію «Анотованого каталогу дисертацій, захищених у спеціалізованих вчених радах Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України (2014-2018 рр.): інформаційно-довідкове видання».

Великий інтерес та хвилю позитивних емоцій в учасників наукового форуму викликало засідання Наукової вітальні, присвяченої пам'яті академіка Григорія Силивича Костюка, яке відбулося у день відкриття форуму. Модераторами Вітальні були академіки НАПН України Наталя Чепелева і Марина Смульсон. Активну участь у роботі взяв також академік Валентин Моляко, який читав вірші, присвячені Г. С. Костюку, порівнюючи геній Григорія Силивича з рівнем Сковороди і Кюросави.

Було проаналізовано основні результати дослідження академіка Г. С. Костюка у сфері психології. Спогадами про науково-професійну діяльність академіка та незабутнє спілкування з ним, як з Особистістю, поділилися Марія Дригус, Зоя Кісарчук, Тамара Ілляшенко. Зачитали також матеріали про перші роки створення Інституту психології, надіслані з Берліну Оленою Проскурою. Всі ті, хто виступив у Вітальні, відзначали особливу атмосферу відданості науці, яку підтримував Г. С. Костюк в Інституті психології, його громадянську мужність і моральний авторитет.

Інф. Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України

ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО оголошує конкурс на заміщення вакантної посади заступника директора з наукової роботи

У конкурсі можуть брати участь громадяни України, які вільно володіють українською мовою, мають науковий ступінь доктора педагогічних чи історичних наук або доктора філософії (кандидат наук), стаж роботи на посадах наукових і (або) науково-педагогічних працівників – не менш як п'ять років, а також високі моральні якості та організаторські здібності.

Строк подання заяв – два місяці від дня опублікування оголошення.

Особи, які бажають взяти участь у конкурсі, подають такі документи:

- заяву на участь у конкурсі;
- особовий листок з обліку кадрів з фотографією;
- автобіографію;
- відзив про трудову діяльність з основного місця роботи;
- копії документів про вищу освіту, наукові ступені та вчені звання;
- список наукових праць;
- довідку про проходження попереднього (періодичного) психіатричного огляду, яка видається відповідно до Порядку проведення обов'язкових попередніх та періодичних психіатричних оглядів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2000 р. № 1465 (Офіційний вісник України, 2000 р., № 39, ст. 1656);
- інформаційну довідку з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення;
- копію паспорта, засвідчену претендентом;
- копію трудової книжки;
- довідку про наявність або відсутність судимості;
- копію ідентифікаційного номера платника податків;
- письмову згоду на збір та обробку персональних даних.

Копії документів, які подаються претендентом (крім копії паспорта), повинні бути засвідчені за місцем роботи претендента або нотаріально.

Документи подавати за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9, Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського, кімн. 29-А.

Телефон для довідок: 453-85-17.

ВІНОЧОК СПОГАДІВ І ВІНШУВАНЬ ДОРОГІЙ ЮВІЛЯРЦІ

19 червня святкує день народження відомий науковець, професор, почесний академік НАПН України, лауреат Державної премії України, автор численних підручників і методичних посібників з української мови для початкових класів шкіл із навчання мовами національних меншин – Ольга Хорошківська.

Щирісередньо вітаємо вас, Ольго Назарівно, з ювілеєм!

Ви не лише великий дослідник-науковець, ви – педагог, учитель, керівник, наставник і патріот! Проблема, якою Ви опікувалися – вивчення української мови у школах з мовами навчання національних меншин – була і залишається актуальною для нашого суспільства й донині. Щира вдячність Вам за високе служіння обраній справі, самовідданість, добро, сердечність і щедрість!

Співробітники Вашого рідного відділу Інституту педагогіки НАПН України
**О. ПЕТРУК, Т. КОХНО, К. ПОВХАН,
Т. ХОРОШКОВСЬКА, Л. ШЕВЧУК,
Н. БОГДАНЕЦЬ-БІЛОСКАЛЕНКО**

Нині ювілейне свято завітало до дуже гарної, щирої, порядної й надзвичайно працьовитої людини – доктора педагогічних наук Ольги Хорошківської, яка на всіх життєвих дорогах прагнула бути завжди професіоналом, надійним другом і порадиником, турботливою дружиною, матір'ю, бабусею, уже й прабабусею, прийти на допомогу тим, хто цього потребує.

Щиро вітаю нашу дорогу ювілярку, колежанку, добру наставницю, мудру порадиницю з ювілеєм, уклінно дякуючи за багаторічне спілкування, плідне співробітництво на педагогічній ниві! Нехай джерело людської вдячності за Вашу турботу ніколи не вичерпується, серце наповнюється світлом, а здоров'я й сили дарує Всевишній!

З найкращими побажаннями
Галина ШЕЛЕХОВА

Ольгу Назарівну знаю з далеких 80-х років, коли вона розпочинала у лабораторії початкової освіти свій шлях у науку під керівництвом Ганни Коваль. Про неї дуже скоро склалися загальне враження як про людину дуже працелюбну, відповідальну, порядну. Викликало повагу її вимогливе ставлення до підготовки кожної статті. Вона раділася щодо логіки викладу з Михайлом Богдановичем, Надією

Скрипченко, часто спілкувалася з Іриною Гудзик, Миколою Вашуленком, дбала про довершеність написаного, хоча прийшла в Інститут після редакторської праці. Оля дуже цінувала свою родину, рідну тьотю, яка її ростила, завжди турбувалася про дітей, чоловіка.

Працездатність, цілеспрямованість, актуальність проблеми вивчення української мови у школах національних меншин зумовили її великий творчий доробок у галузі програмного і методичного забезпечення роботи цих шкіл, створення покоління підручників. Приємно, що значущість праці Ольги Хорошківської гідно відзначено науковим співтовариством – вона обрана Почесним академіком НАПН України і зараз продовжує співпрацювати зі своїм рідним відділом. З нагоди ювілею щиро зичу їй усіляких гараздів, здоров'я на довгі роки, радості життя в усіх вимірах.

**Олександра САВЧЕНКО,
академік НАПН України**

Так склалося, що оволодівати українською мовою мені довелося у досить зрілому віці, а першою і єдиною вчителькою була Ольга Назарівна. Всі мої україномовні досягнення, що виявилися у викладацькій роботі, публічних виступах, написанні посібників, монографій, власноручний підготовці тексту докторської дисертації, належать Ользі Назарівні (помилки на моїй відповідальності). Отже, мій власний досвід переконливо засвідчує, що Ольга Назарівна – Вчитель української мови з Великої букви.

**Надія КУДИКА,
доктор педагогічних наук, професор**

Дорога Ольго Назарівно! Я вдячна долі, що подарувала мені зустріч з Вами. Здається, що я Вас знаю дуже давно...

Я була в захваті від Вас за те, що в ті далекі радянські часи Ви надали такого, як на мене, неймовірного значення вивченню нашої рідної мови. З захопленням вивчала Ваші підручники, видані для російськомовних шкіл. Ви далекоглядна, помічена Богом людина...

З радістю йшла на Ваші лекції, коли працювала в Інституті удосконалення вчителів, коли запрошувала Вас на читання лекцій учителям Києва.

Елегантна, розумна, скромна, толерантна, Ви несли знання нам, учителям. Були прикладом та сячем того доброго, розумного, вічного.

Хай Ваша життєва дорога стелиться в доброму здоров'ї на довгі роки життя! Щастя Вам людського, добробуту, любові від близьких, поваги від оточуючих, здійснення усіляких бажань!

З великою повагою і шаную
Галина НЕХВОРОВСЬКА

Дорога Ольго Назарівно, майже 30 років тому доля зробила мені подарунок – зустріч із Вами – мудрою, стриманою, принциповою і надзвичайно красивою душею та доброю людиною, яка має свої переконання, щедро ді-

литься зі своїми вихованцями скарбом освіченості та духовності.

Багато спогадів... Найяскравіший: Київ... Зима... Падає пухнастий лаптий сніг, виблискуючи в ліхтарі. Ваш чоловік читає вірші...

Вдячна Вам за все: за науку, довіру, підтримку, життєві поради, критику, за щедрість і гостинність.

Тетяна КОРШУН

Ніколи не забуду нашу першу зустріч... Липневого ранку з надзвичайним хвилюванням стукаю у двері лабораторії навчання української словесності у школах національних меншин України та діаспори. Ольга Назарівна привстає із-за столу біля вікна, зустрічає привітно. Вона турботливо запитує, як доїхала з Чернігова, пригощає смачною кавою та печивом, розповідає, над чим працює їхня лабораторія. Потім обговорюємо коло наукових інтересів, тему майбутнього дисертаційного дослідження, організаційні питання щодо вступу до аспірантури... На прощання отримую побажання наукових успіхів!

Тоді я не знала, що таких теплих зустрічей-консультацій і на роботі, і вдома у науковця-наставника буде ще безліч! І після кожної я повертатимуся окриленою, упевненою, що «в тебе все вийде», тобі неодмінно допоможуть цінною порадою і щирим словом підтримки. А вже сьогодні дякую Долі за те, що на моєму життєвому шляху зустрілася людина надзвичайної ерудиції, титанічної працьовитості, вірець педагога-словесника і просто чарівна жінка.

**Наталія ЯНКО,
доцент кафедри мов і методики
їх викладання Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка**

Так склалося, що Ольга Назарівна стала промінчиком віри й надії на моєму науковому шляху. Непересічна особистість, знана методистка, столична професорка – хіба могла я, невпевнена дівчинка з провінції, з трьома роботами, маленьким сином на руках, зневірена, готова поставити крапку в науковій кар'єрі, мріяти про знайомство з пані Ольгою?

Я завжди пам'ятатиму той день, коли вперше завітала до лабораторії. Дізнавшись, що я з дороги, Ольга Назарівна відразу ж запропонувала чай зі смаколикami. Я і людина, за чимі навчальними посібниками ми навчалися ще в студентські роки – за одним столом! Це незабутні відчуття...

Відтоді минуло вісім років – і я щаслива, що в моєму житті є Ольга Назарівна. Красива, щира, світла, мудра жінка, по-материнськи щедро на душевне тепло, методичні й дружні поради... Я назавжди вдячна долі за знайомство з Ольгою Назарівною, своїм духовним учителем.

**Оксана ДЖЕНДЖЕРО,
доцент кафедри мов
і методики їх викладання
НУ «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка, засновниця
ГО «Платформа освітніх ініціатив»**

ЯСКРАВИХ МИТТЄВОСТЕЙ ТА ПРИЄМНИХ ПОДІЙ!

Ювілейний день народження святкує Олена Локшина – доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України.

Олена Локшина народилася 4 червня 1959 року в Миколаєві, навчалася у Київському державному педагогічному інституті іноземних мов (нині – Київський національний лінгвістичний університет) на факультеті англійської мови, здобула кваліфікацію вчителя іноземних мов (англійської і французької). З 1981 року Олена Ігорівна працює в Інституті педагогіки на посадах старшого лаборанта, молодшого, наукового, старшого співробітника відділу порівняльної педагогіки. У 1987-1990 рр. навчалася в аспірантурі, а у 2003-2007 рр. – докторантурі Інституту, у 1992 р. захистила кандидатську, а в 2011 р. – докторську дисертацію за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. З листопада 2009 р. – завідувач лабораторії (сьогодні – відділ) порівняльної педагогіки.

Олена Локшина є провідним в Україні науковцем у галузі порівняльної педагогіки. До сфери її наукових інтересів належать питання: тенденцій розвитку освіти у світовому вимірі; освітніх реформ та інновацій в освіті зарубіжних країн; змісту та організації освіти в країнах ЄС; освітньої політики; моніторингу якості освіти; методології порівняльно-педагогічних досліджень.

Вона є автором понад 200 наукових праць, серед яких колективні монографії, навчальні посібники, програми для закладів вищої освіти, статті, зокрема у зарубіжних журналах. Це, наприклад, одноосібна монографія «Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу» (2009), колективні монографії – «Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики» (2003); «Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи» (2004) тощо. Олена Локшина є співавтором «Енциклопедії освіти» (2008), аналітичних доповідей – «Про зміст загальної середньої освіти. Науково-аналітична доповідь» (2015), Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (2016), звітів «Туризмський процес – Україна» (2012, 2014, 2016) тощо.

Науковець є організатором міжнародної конференції «Педагогічна компаративістика», яка проводиться щорічно, починаючи з 2009 р. За десять років учасниками конференцій стали представники усіх областей України та з зарубіжжя. У рамках конференції видаються збірники матеріалів (вийшло десять видань).

Олена Локшина активно упродовжує перспективний зарубіжний досвід, як і методологічні орієнтири порівняльно-педагогічних досліджень в Україні – виступає на конференціях, читає лекції з порівняльної педагогіки в Київському університеті імені Бориса Грінченка. Є членом редколегій наукових журналів «Український педагогічний журнал», «Education: Modern Discourses», «Порівняльно-педагогічні студії» (заступник гол. редактора). Є членом спеціалізованих вчених рад із захисту докторських і кандидатських дисертацій в Інституті педагогіки НАПН України і в Київському лінгвістичному університеті; підготувала сім кандидатів і доктора педагогічних наук, задіяна у підготовці докторів філософії в Інституті педагогіки НАПН України.

Олена Локшина має державні нагороди – Нагрудний знак «Відмінник освіти України», 2009 р., Грамоту Верховної Ради України, 2011 р. медаль «Ушинський К.Д.».

Проходила стажування в Європейському центрі сучасних мов (Прага, Австрія), Інституті досліджень проблем житлового та міського розвитку (Роттердам, Нідерланди), Міжнародному інституті з прав людини (Страсбург, Франція); є стипендіатом програм Державного департаменту США.

Принципова, вимоглива до себе, Олена Ігорівна користується заслуженим авторитетом у співробітників Інституту. Хочемо побажати шановній колезі щасливого сьогодні і радісного завтра, красивих мрій і їх здійснення! Хай кожен день буде сповнений гарним настроєм, душевними зустрічами і плідною працею. Щастя і радощів у домі, здоров'я і благополуччя родині, натхнення і творчості. Хай сонце заглядає у вікна, а щастя у серце!

**Відділ порівняльної педагогіки
Інституту педагогіки НАПН України**

ПЕДАГОГІЧНА
ГАЗЕТА
УКРАЇНИ

Засновники —
Національна академія педагогічних наук України
Видавництво «Педагогічна преса»
Свідцтво про держреєстрацію
серія КВ № 23814-13654Р від 12.03.2019 р.

Головний редактор Лідія РАПІНА
Редакційна рада: Віктор Андрущенко,
Іван Бех, Валерій Биков,
Надія Бібік, Микола Свтух,
Володимир Луговий,
Олександр Ляшенко, Сергій Максименко,
Нелля Нічкало, Віктор Огнев'юк,
Віктор Олійник, Олександра Савченко,
Микола Слюсаревський,
Ольга Сухомлинська, Лідія Ткаченко
Над номером працювали:
Олена СОЛОДОВНИК
Олександр ХРИСТЕНКО

Адреса редакції: 04053, Київ, вул. Січових Стрільців, 52А, кімн. 312.
Тел. (044)481-37-40. E-mail: ped-gazeta@ukr.net
Редакція не рецензує і не повертає рукописів.
За точність викладених фактів відповідальність
покладається на автора. Редакція не завжди поділяє
думки, викладені автором.

Видруковано ТОВ «Прінтстор Груп»,
вул. Данила Щербаківського, 4, м. Київ, 03190
Замовлення № 17142
Підписано до друку 12.06.2019
Передплатний індекс: 30670

Наклад 230